

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשָּׁבוּעַ תזריע-מצורע יום העצמאות תשפ"ה

מִתּוֹךְ בְּשָׁחוֹן בְּצוֹר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

ה' באייר תשפ"ה, שיחול בשבת הקרובה, הוא היום בו היינו אמורים לציין את יום העצמאות השבעים ושבע של מדינת ישראל. האירועים הציבוריים יתקיימו ביום חמישי, יומיים קודם. אין קידוש השם גדול מזה שמדינת ישראל מציינת את יום עצמאותה, תוך השתדלות למנוע חילול שבת (עיינו בשו"ת במראה הבזק ח"ד תשובה נג בשם הגרצ"י קוק זצ"ל). בשבת זו נקרא בתורה את הפרשיות תזריע ומצורע בהכרזה "וַיִּלְדָּה זָכָר" (ויקרא יב, ב). גאולת ישראל נמשלה ללידה, כמפורש בנבואת הנחמה האחרונה של הנביא ישעיהו: "בְּטָרֶם תַּחֲלִיל יִלְדָּה בְּטָרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר: מִי שְׁמֵעַ כְּזֹאת מִי רָאָה הָיִיחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם יִלְדוּ גוֹי פֶּעַם אַחַת כִּי חָלָה גַם יִלְדָּה צִיּוֹן אֶת בְּנֵיהָ" (סו, ח-ז). גם מיכה הנביא, בן דורו של ישעיהו, משתמש במשל זה כדי לתאר את הקמתה של מדינה יהודית עצמאית לעתיד לבוא: "וְאָתָּה בֵּית לָחֶם אֲפָרְתָּה צִעִיר לְהָיִת בְּאֶלְפֵי יְהוּדָה מִמָּדָר לִי יֵצֵא לְהָיִת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצֵאֲתוֹ מִקֶּדֶם מִימֵי עוֹלָם: לָכֵן יִתְּנֶם עַד עַתָּה יוֹלְדָה יִלְדָּה וְיִתֵּר אָחִיו יִשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְעַמֹּד וְרָעָה בְּעַד ה' בְּגֵאוֹן שֵׁם ה' אֱלֹהֵיוּ וְיִשְׁבּוּ כִּי עָתָה יִגְדֹּל עַד אֲפָסֵי אֶרֶץ" (ה, א-ג). הנביא מזכיר את הגאולה שהביא לעם ישראל **דוד המלך** הצעיר מבית לחם, כדוגמא לגאולה העתידה בה ישובו בניה של ארץ ישראל אליה, והם יקימו בה מדינה שתהיה לתפארת ולגאון לכלל האנושות – אפסי ארץ. (עיינו ברד"ק שם, שמפרש את דברי הנביא בדרך שכוללת גם את שואת יהודי אירופה, שקדמה להכרזת המדינה).

נצטט את הפתיחה של מגילת העצמאות, ואת משפט הסיום המופיע לפני החתימות של נציגי העם על כל מגזריו: **"בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָם הָעָם הַיְּהוּדִי, בְּהַ עֲצָבָה דְּמוּתוֹ הָרוּחָנִית, הַדְּתִית וְהַמְדִּינִית, בְּהַ חֵי קוֹמָמִיּוֹת מְקַלְתִּית, בְּהַ יִצְרָן נְכִסֵּי תְרֻבוֹת לְאֻמִּים וְכָלל אֲנוֹשִׁים וְהוֹרִישׁ לְעוֹלָם כְּלוֹ אֶת סֵפֶר הַסְּפָרִים הַנִּצְחִי... מִתּוֹךְ בְּשָׁחוֹן בְּצוֹר יִשְׂרָאֵל הִנֵּנוּ חוֹתְמִים בְּחֻתִּימַת יָדֵנוּ לְעִדּוֹת עַל הַכְרָזָה זוּ".** מאחורי ההסכמה על נוסח זה, מסתתרת פרשנות שונה לביטוי **צור ישראֵל**. אלו שהגדירו עצמם כשומרי מצוות הסבירו כי הם בוטחים בקב"ה, שאחד מכינויו הוא "צור ישראל". לעומתם, אלה שלא הסכימו להיכנס תחת כותרת זו, הסבירו כי חתימתם נובעת מביטחון בכוחו של העם היהודי.

ההסכמה הרחבה לנוסח זה, איפשרה את האחדות שהייתה נדרשת בשעה הגורלית. ננסה להבין את מקורו של הביטוי ואת הקשר שלו לדוד בן ישי, מי שהכריז לראשונה על הקמת מדינה יהודית עצמאית, שבירתה ירושלים. מדינה יהודית שכל שנים עשר שבטי י-ה הם אזרחיה. בשירת האזינו, העוסקת בגורלו של עם ישראל עד ימות המשיח, נזכר הכינוי **צור** חמש פעמים, ככינוי כלפי שמיא כמו בפסוק: "הַצֹּר תָּמִים פָּעָלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט" (דברים לב, ד).

בשירות דוד ובפרקי תהילים, מופיע שם זה ככינוי כלפי שמיא עשר פעמים, ושם הוא מופיע גם בצורה של **צור ישראֵל** (שמו"ב, כג). אנו למדים מכך כי גם אלה שלא הסכימו ששם שמים יופיע במפורש במגילת העצמאות, זכו לכוון לביטוי שדוד המלך, שהיה הראשון אחרי דוד הכניסה לארץ, שזכה לאחד סביבו את כל העם, השתמש בו פעמים רבות, יותר מכל קודמיו וגם מאלה שהיו אחריו. כך נוצר קשר נוסף, גם אם לא בכוונת מכוון, בין ימי דוד - מייסד מדינת היהודים הראשונה, לימי דוד בן גוריון שזכה להכריז שוב על עצמאות מדינתו של העם היהודי בשנית.

הלידה המוזכרת בתחילת פרשתנו, מתחברת אל לידת העם ביציאת מצרים, כמוזכר בהגדה, ואל לידת הגאולה כמפורש בדברי הנביאים.

השבוע, כשנתפלל את תפילת קבלת השבת, נזכיר את הפסוק שדוד אמרו "לְכוּ נִרְנֶנָּה לְד' נִרְעֶנָּה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ". נתפלל גם שכל הנבואות אודות הגאולה העתידה, שהתחילו להתקיים בימינו, ימשיכו להתקדם לגאולה שלימה בקרוב. ככל שנתאחד ונהיה יותר ערבים זה לזה, הסיכוי לכך ילך ויגבר, בעזרת ד' יתברך.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטוב)

לְעִי לֹוי זְשֵׁמַת

הרב משה מרדכי ארנייך א' בניסן תשפ"ה			לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד		
הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יונה דונייגר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	
גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	גב' מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג				

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַשָּׁבֶת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

שינוי תפקיד הזימון

בשבועות האחרונים התחלנו לעסוק בנושא של הזימון. הבאנו מספר ראיות לכך שלזימון שני תפקידים:
א. הכנה (זימון) הנוכחים לקיום מצוות ברכת המזון.
ב. הודיה לקב"ה על הנאת האכילה המשותפת יחד עם יתר המסובין.

הרמב"ם (פרק ה מהלכות ברכות הלכה ב-ג) מתאר את הזימון המקורי. במקור אדם אחד היה אומר "נברך", וכולם עונים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". אחרי שהמזמן חוזר על ברכה זו, הוא מברך בקול את כל ברכת המזון ויתר המסובין מאזינים ועונים "אמן" על כל ברכה וברכה.

עולה שבמקור היו המזמן הוא גם מברך את כל ברכת המזון ומוציא את המסובין ידי חובתם. אך כבר בתקופת הראשונים יש תיעוד שגדולי הפוסקים נמנעו מכך. רבנו פרץ לא היה סומך על האזנה למברך, מפני שחשש שקשה מדי להתרכז כראוי בכל מילה וברכה שבברכת המזון.

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קפג סעיף ז) נפסק שכל אחד מהמסובין יברך בלחש את ברכת המזון לעצמו, ולא יסמוך על ברכת המזמן. לחידוד העניין נצטט את לשונו החרפה של הט"ז (סימן קפג ס"ק ו):

ושערורייה זו מצויה בעוונותינו בינינו, שבאותו פעם שהמברך בזימון מברך, אין שומעין לו, ומדברים דברים אחרים, ועוברים על עשה דאורייתא וברכת את ה' אלקיך' בשאט נפש. ובפרט בסעודות גדולות, וטוב מאד היה הדבר שלא לברך בזימון כלל, דאז היה כל אחד מברך בפני עצמו, מה שאין כן עכשיו שטועים לומר שהם יוצאים בברכת המברך, ואינו שומע מהו אומר, על כן בוודאי חיוב על כל אדם לדבר הברכות בלחש עם המברך ולא יבא לידי מכשול דאורייתא, דאף על גב דבדורות הראשונים היו שותקים ומכוונים לברך, מכל מקום בשביל חסרון כוונה יש לנהוג כן

מה עושה היחיד בעונה לזימון?

אם כך, במקור נראה שהזימון בהכרח היה מכניס את המסובין לברכת המזון.

בטור קודם נגענו בדיון על שלושה שאוכלים כאחד, שניים סיימו ומבקשים לברך, מה מוטל על השלישי לעשות?

כאן נסדר את שיטות הראשונים בשאלה זו (על סמך דברי הרשב"א במסכת ברכות דף מה ע"ב):

א. **רמב"ם**: הזימון הוא הכנה לברכת המזון. אם שניים מבקשים לברך, על השלישי לעצור את אכילתו ולענות. אם כך, האחד יזמן ויברך ויוציא את שני האחרים ידי חובת ברכת המזון. גם אם האחרים מבקשים לברך לעצמם, כפי שנפסק, הם מוכרחים לברך בסמוך לזימון (במידה ורוצים לאכול עוד, עליהם להתחיל סעודה חדשה).

ב. **ראב"ד**: הזימון מכין לברכת המזון, אך אינו מחייב את הנוכחים לברך ברכת המזון מיידית. נביא דוגמא אחרת לדבר: אדם שיצא ממקום האכילה באמצע הסעודה. נוצר הפסק שאינו מאפשר "להמשיך" את האכילה הקודמת. אם הוא מבקש לברך, עליו להתחיל את סעודתו מחדש בנטילת ידיים וברכה חדשה. אומר הראב"ד שהוא הדין במקרה זה: משעה שאדם ענה על הזימון, הוא קבע שהוא מסיים את סעודתו. במידה והוא מבקש להמשיך את אכילתו הוא מוכרח ליטול ידיים ולברך שנית.

ג. **רב האי גאון**: המענה לזימון הוא הפסק, אך אינו עקירה של האכילה הקודמת. אין צורך ליטול ידיים שנית, אך אחרי המענה על הזימון, במידה וירצה לאכול, עליו לברך ברכה ראשונה מחדש.

ד. **רש"י**: ברכת הזימון היא הודאה עצמאית על האכילה המשותפת. אדם רשאי להודות בהודאה זו לקב"ה, להמשיך באכילה ולברך את ברכת המזון בסוף אכילתו.

אנו רואים כאן מנעד: הרמב"ם, בקיצון אחד, אומר שהזימון בהכרח נושא אופי של הכנה לברכת המזון, ואם כך לא יתכן לענות לזימון ולא לברך בסמוך לכך. רש"י בצד השני של המתרחס, אומר שהזימון נושא תוכן עצמאי, ואפילו אינו נחשב הפסק ביחס לסעודה. בשיטת הראב"ד ורב האי גאון יש יותר מקום להתלבט, האם הם סוברים עקרונית כרמב"ם, אך המבקש להמשיך לאכול אינו נדרש לברך, או שמא עקרונית הם סוברים כרש"י, שניתן לנתק את הזימון מהברכה, אך למעשה הזימון נחשב הפסק באמצע הסעודה.

למעשה אנו פוסקים כרש"י, אך בשבועות הקרובים ננסה לעמוד על השלכות נוספות של הדיון.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:

שמואל בן ברוריה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאול בן יפה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה דוד בן רחל
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שלומית בת לאה	יאיר ידידיה בן מיכל בינה	משה בן רחל חווה ראנלה בת פיילא
שלמה בן שלומית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה	משה בן אסתר חיה
ר' יצחק בן ברינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה	

שׁוֹת בְּמִרְאָה הַבֶּזֶק

(מתוך ח"י)

Ohio, USA

אוהיו, ארה"ב

אייר תש"פ

הדבקת שיער סינתטי כחציצה בטבילה

שאלה

כדי לטפל בשיער דליל, מדביקים שיער סינתטי לשורשי השיער הטבעי שיש לאישה, במטרה שתיראה כבעלת שיער יותר מלא. השיער הסינתטי מודבק לשיער הטבעי עם דבק חזק, כך שהאישה עצמה לא יכולה להסירו. הוא מודבק רק לחלק (מיעוט) של שערותיה הטבעיות. כל כמה חודשים, כאשר השיער הטבעי גדל, צריכים להוריד את השיער הסינתטי, ולהדביק שיער סינתטי חדש. אישה בעלת שיער כזה עומדת להתחתן; האם השיער הסינתטי חוצץ בטבילת טהרה?

תשובה

- ניתן להקל במקרה זה ולהתיר את הטבילה מהסיבות המפורטות להלן. אם הדבר אפשרי, לכתחילה עדיף להקפיד שהטבילה לא תהיה ימים אחדים בלבד לפני הורדת השיער הסינתטי והדבקת השיער החדש.¹
- א. אמנם יש מחלוקת לגבי רוב ומיעוט לגבי חציצת טבילה אם השיער נידון לעצמו או שמא הוא נחשב כחלק מן הגוף.² אבל במקרה שלנו אין נפקא מינה בכך, הואיל ובין כה השיער הסינתטי מודבק רק למיעוט השיער הטבעי, כך שבנדון דידן השאלה היא על חשש חציצה דרבנן.³
- ב. לפי הנסיבות, האישה רוצה שהשיער הסינתטי יישאר עליה. ייתכן שרצון זה יספיק כדי להחשיב את המצב כ"אינה מקפדת". ובמיוחד הואיל ומן הסתם היא מתכננת להמשיך עם הדבקות אלה לתקופה בלתי מוגבלת.⁴
- ג. במקרה שלנו, משאירים את השיער הסינתטי למשך כמה חודשים. יש הפוסקים שכאשר מתכננים להשאיר דבר הדבוק לגוף לתקופה כזו, הדבר נחשב כבטל לגוף ואינו חוצץ.⁵ גם ייתכן שכוונה תחילה להשארת החציצה לתקופה כזו תגדיר את המצב כמצב של אינה מקפידה.⁶ ונוסיף שאולי כאן קל יותר, שהרי מיד לאחר שמורידים את השיער הסינתטי, שמים שיער סינתטי חדש.⁷
- ד. הוספת השיער הסינתטי נעשתה למטרת יופי. בדבר שנמצא על הגוף למטרת "נוי" יש סניף גדול להקל.⁸
- ה. אמנם לכתחילה נהגו להסיר את כל החציצות לפני הטבילה, גם כאלו שבדיעבד אינן חוצצות.⁹ ועל כן לכתחילה עדיף שלא לעשות תוספות שיער שהאישה תצטרך לטבול איתן.¹⁰
- ו. אבל במקרה שלנו, שמדובר בחשש דרבנן בלבד, והאישה מתביישת במראה שלה ללא התוספת, יש להקל ולהתיר טבילה למרות שהשיער הסינתטי דבוק לשערותיה הטבעיות של האישה.¹¹

¹ ראו לבושי עז (הלכות נדה חציצה וטבילה קצח, א סוף ס"ק ה עמוד תפט); שלחן שלמה (הלכות נדה וטבילה עמוד קח אות יא עם רוחב השלחן שם), ועוד.

² במסכת נדה (סז ע"ב) אמרו: "אמר ר' יצחק: דבר תורה, רובו המקפיד עליו חוצץ, רובו ואינו מקפיד עליו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, וגזרו על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד". היינו שחציצה המודבקת לרוב הגוף והאדם מקפיד עליה, חוצצת מדאורייתא; כאשר היא מכסה את רוב הגוף אבל אין האדם מקפיד עליה, או אם מכסה רק את מיעוטו אבל הוא מקפיד עליה, חוצצת מדרבנן. מיעוטו ואינו מקפיד עליה – אינה חוצצת אפילו מדרבנן.

לגבי שערות הראש יש מחלוקת אם מחשבים אותן בנפרד משאר הגוף או לא. הרמב"ם כתב (הלכות מקוואות ב, טו): "שתי שערות או יתר שהיו קשורין כאחת קשר אחד, אינן חוצצין מפני שהמים באין בהן; ושערה אחת שנקשרה חוצצת והוא שיהיה מקפיד עליה, אבל אם אינו מקפיד עליה עלתה לו טבילה עד שתהיה רוב שערות קשורין נמא נימא בפ"ע, כזה הורו הגאונים. ויראה לי ששערות של אדם כגופו הוא חשוב לענין טבילה ואינו כגוף בפני עצמו כדי שנאמר רוב השיער; אלא אף על פי שכל שיער ראשו קשור נימא נימא, אם אינו מקפיד עליו עלתה לו טבילה אא"כ נצטרף לחוצץ אחר על גופו ונמצא הכל רוב גופו כמו שביארנו. ואחד הנדה ואחד שאר הטמאין שיש בראשן שיער". הראב"ד (בהשגותיו שם) כתב שהעיקר כגאונים.

כלומר שלדעת הגאונים והראב"ד השיער נידון כיחידה עצמאית. ועל כן, גם אם בשאר הגוף אין שום חציצה, אם יש חציצה המכסה את רוב השערות והאדם מקפיד על חציצה זו, נחשבת חציצה מן התורה; ואם אינו מקפיד תהיה חציצה מדרבנן. כאשר לדעת הרמב"ם, השיער נדון יחד עם שאר הגוף, כך שגם אם יש חציצה ברוב השערות, אם בשאר הגוף אין חציצה, חציצה זו תיחשב על מיעוט הגוף בלבד, ועל כן אם האדם מקפיד עליה – תהיה חציצה מדרבנן; ואם אינו מקפיד – אינה חוצצת אפילו מדרבנן.

השלחן ערוך (יו"ד קצח, ה) פסק כגאונים והראב"ד.

³ אמנם במקרה שבו השיער דליל יותר ומדביקים שיער סינתטי לרוב שורשי השיער הטבעי, יהיה מקום לדון שמא יהיה כאן חשש חציצה דאורייתא.

[ובטהרת הבית (חלק ג דיני חציצה עמ' יז) הביא שלדעת הרבה אחרונים, גם לשיטת הגאונים אפשר לצרף את כל השיער שבכל הגוף יחד כדי לקבוע "רוב". לפי דבריהם, גם אם יש חציצה ברוב שערות הראש, ייתכנו מצבים שעדיין לא יוגדר כחציצה ברוב הגוף, שהוא דאורייתא (כשגם יש הקפדה). אמנם יש אחרונים המחמירים בדבר, כפי שמציין שם.]

יש להעיר שגם אם יש הדבקה לרוב השערות הטבעיות, ההדבקה היא עדיין רק במקום אחד בכל שיערה, כך שגם באותן השערות שמודבק אליהן, רוב כל שיערה ושערה נקייה מהדבקה. והאבני נזר (יו"ד סימן רסג אות ד) טען לגבי הדין שחציצה של קשרים שמקפידים עליהם פוסלת מן התורה ברוב השער, "...כי שער קשור... קשה לפרש שקשר השער ברובו, כי מקום הקשר אינו רוב, מכל מקום על כרחנו לפרש כן שקשר פעמים הרבה עד שחוצץ ברוב". היינו שלדעתו משערים את ה"רוב" לגבי דיני חציצה על פי חישוב של כל שטחי אורכן של כל השערות. לפי זה תצא קולא גדולה מאוד, שהרי רוב החציצות שבשיער אינן מכסות את השערות לרוב אורכן.

לעומתו, כתב הבדי השלחן (הלכות טבילה סימן קצח ס"ק לח): "מסתימת הפוסקים בדין זה משמע שכל שנמצא איזו חציצה כלשהי ברוב שערותיה נחשב רובו אף על פי שבשטח השערות ליכא רוב, ולדינא צריך עיון". וראו עוד בדבריו שם בביאורים ד"ה רוב שיערה קשור וכו'.

בהקשר זה, של חציצה ברוב השערות, יש לציין לדברי הנשמת אברהם (יו"ד סימן קצח סעיף י אות ד 5, עמוד רמד; מהדורת תשס"ז): "אמר לי מו"ר הר"י נויבירט (שליט"א) [צ"ל] שאשה שנשרו שערות ראשה והדביקו לה פאה נכרית כזאת אינה יכולה לטהר עצמה במקוה – משום חציצה. והוסיף לי מו"ר (שליט"א) [צ"ל] בכתב, דשן הוא מיעוט הגוף, משא"כ פאה נכרית דכל ראשה מכוסה, עיינו חכמת אדם כלל קיט סוסימן ג, עכ"ל". אמנם נעיר שפאה נכרית מכסה את שערות הראש לכל אורכו, ועל כן גם האבני נזר יודה שיש שם שאלה של חציצה דאורייתא; מה שאינו כן בנדון שלנו, שגם בשערות שאליהן מדביקים, הרוב המוחלט של כל שיערה אינו מכוסה בכלל.

הרשב"א כתב בתורת הבית הקצר (בית ז שער ז): "יוכן הנשים שמלאכתן לצבוע, יראה לי שאין אותו צבע שעל ידיהן חוצץ... ועוד כל מלאכתה בכך אינה מקפדת, למה הדבר דומה? לדם שעל בגד הטבח ורוב שעל בגדי מוכרי רבב שאינו חוצץ שכל הדברים בהקפדה הם". ומעין כך כתב הרא"ש (הלכות מקוואות סימן כז): "וכל אשה שאומנתה לצבוע, כיון שדרכה בכך אינה מקפדת, כדאמרין בזבחים ב"י דם חטאת (צח ע"ב), רבב על בגדו חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ". ראשונים אלה הובאו בבית יוסף (יו"ד קצח, יז) ונפסק ברמ"א שם: "יוכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם, אינו חוצץ, שרוב בני אומנות זו אינן מקפידים". הבית יוסף הסביר את הדין כך: "ואף על גב דבשאר נשים דאינן צובעות דרכן להקפיד, ולעיל כתבתי דכל שדרך הנשים להקפיד בו, אף על פי שזו אינה מקפדת, חוצץ, י"ל דשאני הכא דגם שאר נשים שהן בני אותה אומנות אינן מקפידות. והוא הדין והוא הטעם לטבח ורבב, דאע"ג דשאר אנשים קפדי אדם וארבב, כיון שכל בני אותה אומנות לא קפדי, לא חייץ". היינו שהואיל וכל מי שמלאכתו בכך אין דרכו להקפיד על חציצה כזו, לא אומרים במקרה כזה שבטלה דעתו. לכאורה היה אפשר לטעון שהוא הדין במקרה שלנו, הרי שכל מי שיש לה שער דליל הייתה נחשבת "לא מקפידה", ועל כן לא תהיה חציצה.

אבל החכמת אדם (בינת אדם סימן יב) כתב: "...מה שהוא לרפואה כמו רטיה ומארלאקן, שכל זה ודאי מקפדת, רק שאינה יכולה להסירה, ולכן חוצץ. ואינו דומה למלאכתו בכך שאינה מקפדת עליו כלל, והראיה שאפילו כשאינה עוסקת במלאכה אינה מקפדת; מה שאין כן מה שהוא לרפואה, דמקפדת ורצונה להסיר, רק שאינה יכולה...". ומעין כך כתב בתשובות חלקת יואב (יו"ד סימן ל ד"ה תשובה): "מה שאינה מקפדת, לכאורה אינו מועיל כלל, אף דאם הי' לכל הנשים חולי כזה לא היו מקפידין, א"כ הי' דומה לטבח וצבע שבסו"פ דם חטאת (צח ע"ב), אבל ע"כ צ"ל דאין זה דמיון, דהרי מבואר במקוואות (ט, ב) דרטי"י חוצצת. וא"כ צ"ל דהחילוק כיון שהוא רק מחמת הכרח החולי וברצונה שלא תהי' חולה, ע"כ מיקרי מקפדת... וע"כ דכל מחמת הכרח מיקרי מקפיד...".

על פי דעות אלה, גם אם היינו מניחים לגבי רוב הנשים שאם היה להן שיער דליל היו רוצות להדביק לו שער סינטטי, עדיין היה נחשב כמצב של "מקפידות", הואיל והיו רוצות שהשיער היה מלא כך שלא תצטרכנה להדבקה כזו.

אבל יש לטעון שמצבנו שונה מזה של רטיה רגילה, שהרי ברטיה רגילה האשה מצפה שהפצע יתרפא בעתיד, ועל כן מחכה מתי תגיע לשלב שבו תוכל להוריד את הרטיה. מה שאין כאן בנדון דידן, שלכאורה אינה מצפה לזמן שבו שיערה יתמלא באופן טבעי. ראו בדברי מלכיאל (חלק ה סימן קח) שדיבר "על דבר אשה שנפרקה רגלה והרופא חבש רגלה והזהיר שלא תסיר החבישה". הוא התייחס לדין שרטייה חוצצת, וציין שזה למרות ש"הרי בודאי אינה מקפדת על הרטיה הצריכה לרפואתה", היינו שדווקא רוצה שהרטיה תישאר על המכה. וכתב שם: "והנה הב"א [=הבינת אדם הנ"ל] כתב הטעם שחוצץ לפי שבאמת רצונה יותר שלא תצטרך לכך וא"כ הרי מקפדת ע"י". אבל מצד שני כתב: "וראיתי בשו"ת שו"מ מהדו"ת ח"ג סימן ק"ח שחולק עליו והביא ראי' מהא דקיי"ל חץ שתחוב בגופה אינו חוצץ אם אין סופו להוציאה" (ראו יו"ד קצח, יא). הדברי מלכיאל הסביר ש"נראה הסברא דסתם מכה עתידה להתרפאות ולתכלית זה מניח הרטיה על המכה. וא"כ הרי היא רוצה שתתפארה ויוכל להסיר הרטיה וזה מיקרי מיעוט המקפיד. וה"ז דומה למנעלים שעל רגלה דודאי אין אדם מקפיד על מנעליו ובכ"ז ודאי שחוצץ בטבילה והיינו משום שהמנעלים צריכה רק בלכתה בבית וכדומה, אבל כששוכבת לישן בלילה מקפדת דוקא להסירה, ולזה מיקרי מיעוט המקפיד, וה"ה בדבר שצריך לרפואה. ולזה חץ שתחוב בבשר, וא"א להוציאו משם, אינו חוצץ, דודאי אינה מקפדת כיון שא"א להוציאו". ועל כן הסיק לגבי המקרה שלו, ש"אם רגלה פרוקה באופן שלדברי הרופאים לא תתרפא מזה, הוי מיעוט שאינו מקפיד, דהא א"א לה להיות בלי חבישה זו כל ימי חייה... אכן אם המכה עומדת להתרפא אזי ודאי שחוצץ וכדקיי"ל ברטיה ואגד שעל המכה וכמש"ל".

גם במקרה שלנו אין לאישה זו סיבה לחשוב שמצבה ישתנה, ועל כן לכאורה יש לדמותו למצב של הדברי מלכיאל, שבו הוא מקל להחשיבו מיעוט שאינו מקפיד. ומהמשך דבריו נראה שהוא מקל גם כשידוע שיהיה צורך להחליף את החבישה, שהרי כתב: "אכן במה שמצוי שהרופאים סותמים נקבים שבשיניים בעופרת וכדומה וזה נשאר לעולם ואם מתקלקלת הסתימה מתקנים אותה, נראה ברור שאינו חוצץ וכמש"ל. כיון שאין לה תקוה שתתפארה ולא תצטרך לסתימה וכידוע".

ואמנם אפשר לטעון ששם שונה הדין, הואיל ומקוויים שאותה הסתימה תישאר לעולם, ורק כאשר יש קלקול חייבים להחליפה, מה שאין כן בנדון דידן הרי ידוע מראש שכל כמה חודשים יהיה צורך להחליף את השיער הסינטטי בחדש. מכל מקום נראה שקולתו של הדברי מלכיאל מבוססת על כך שהדבר צריך להיות עליה כל חייה, ואף אם מדי פעם צריכים להחליף אותו אין זה משנה, בין אם יודעים מראש מתי יחליפו ובין אם לא.

גם יש לטעון ששם הסתימה החדשה תמיד תהיה באותו המקום (היינו באותו החלק של אותה השן), ואילו במקרה שלנו ייתכן שפעם ידביקו שיער סינטטי לשיער טבעי אחד, ופעם לשיער טבעי אחר. מכל מקום, הואיל וסברת "הקפדה" קשורה להרגשת האשה, נראה שאין שום הבדל לאיזו שערות טבעיות ספציפיות ידביקו את השיער הסינטטי; מבחינתה, המציאות היא שיש לה שיער מלאכותי שמודבק לשערה הטבעי, ושהוא אמור להיות המצב למשך כל תקופת העתיד הנראה לעיניים.

ויש לציין כאן דברי שו"ת אגרות משה (יו"ד חלק א סימן צז): "...דהנה מלשון הלבוש הובא בתשובת רעק"א שם שכתב שסכנה להסירן ומתיאש עליה עליו עד שיפלו מאליהן ואינו מקפיד עליהן להסירן, משמע שגם לעשות לאינו מקפיד הוצרך לטעם סכנה... דלרפואה בלא סכנה, מאחר שבעצם הוא מקפיד ואם אך יתרפא יסירו תיכף... כמבואר בבית אדם דכל רגע חושב מתי לא יצטרך להאגד ויסירו. אבל בסכנה, מצד יראת הסכנה בלא זה, מתיאש לגמרי מלהסירן ואין נופל לו מחשבה כלל מתי יוכל להסירו, דאדרבה הוא שמח בזה שניצול עי"ז... אף שודאי היה מקפיד בלא הסכנה, דע"פ מצד שמחת הצלה מסכנה אין חושב כלל אודות הסרתן דשמח בהווייתן וכל אדם כיוצא בו לא היה מקפיד...". גם במקרה שלנו, שאין לחשוב שהמצב ישתפר, יש לומר שמחמת הבושה האשה "מתיאשת לגמרי מלהסירן ואין נופל לה מחשבה כלל מתי תוכל להסירו, דאדרבה היא שמחה בזה שניצולה על ידי זה" מהבושה.

החלקת יואב (יו"ד סימן ל) דן בענין "האשה אשר הרופאים אומרים שבאם יבוא טיפת מים לתוך אזנה היא מסוכנת, ותחב לה גאזע לתוך אזנה, אם אינו חוצץ בטבילה". הוא כותב לגבי הדין שרטייה שעל המכה חוצצת, "...נ"ל דתלוי אם יחליף הרטיה בפחות מז' ימים, אבל אם יהיה מוכרח לשהות ז' ימים אינו חוצץ, דהא קיי"ל באו"ח סימן ש"י"ז ס"א דקשר פחות מז' ימים לא מיקרי קשר כלל, ועל ז' ימים הוי מדרבנן של קיימא... וכיון דז' ימים הוי קשר של קיימא מדרבנן, וא"כ בני"ד בחציצת בית הסתרים דלא הוי רק מדרבנן... דמדרבנן בטל לגבי גופה כל שהוא על שבעת ימים... ואף דלכאורה ז"א [=זה אנון], דהרי מכל מקום שייך הגזירה אטו רוב... באמת לפענ"ד כל שרצונה שיהיה החציצה דבוק על גופה בשעת טבילה אינה חוצצת מה"ת...". גם בנדון דידן כבר ראינו שהשאלה היא רק לגבי חשש חציצה דרבנן, והואיל והשיער הסינטטי מודבק למשך זמן הרבה יותר משבוע, החלקת יואב היה מקל.

אבל בתשובות אבני נזר (יו"ד סימן רסב אות ב) כתב על קולא זו: "וגדול אחד רוצה להתיר מאחר שמפרש שם על ז' ימים ומדרבנן חשיב לענין שבת קש"ק, ה"נ כיון דחציצה דמיעוטו המקפיד דרבנן. ואמנם שאני התרתי [בתשוב' סימן רנ"ג] בביטול על חצי שנה שנשמך על רבינו ירוחם [נ"י"ב ח"י"ד] בדרבנן דכהאי גוונא חשיב קש"ק [=קשר של קיימא] בשבת מדאורייתא. והבאתי לשון הרא"ש שכתב קשר של קיימא א"צ שיבא בו מים. אך שנאמר בביטול לז' ימים הואיל ומדרבנן חשיב של קיימא, אינו נראה, דהא טעם שגזרו חכמים על מיעוטו המקפיד, אטו רובו. וכיון שאם הי' רובו כהאי גוונא ביטול על ז' ימים הי' חוצץ מדאורייתא, ממילא נשאר הגזירה במיעוטו". לפי זה לכאורה אי אפשר להקל במקרה שלנו, שהרי השיער הסינטטי אמנם נשאר כמה חודשים, אבל לא חצי שנה. ועל כן, למרות שמדובר בחשש דרבנן, האבני נזר היה מחמיר בדבר.

בספר נשמת אברהם (יו"ד סימן קצח סעיף א, אות א 2; עמוד רלה-רלו במהדורת תשס"ז) הביא את החלקת יואב והאבני נזר הנ"ל, וכתב בסוף: "א"ל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שנהגו מורי הוראה להסתמך על מה שמשמע מדברי הבית יוסף (או"ח סימן שיו) שקשר העומד להתקיים עד חודש חשיב לכו"ע מדרבנן כקשר של קיימא. וא"כ דבר שמונח למשך שלושים יום מתבטל לגוף לענין חציצה של בית הסתרים".

ואמנם שם מופיע רק שהגרש"ז א הקל בבית הסתרים, כאשר המקרה שלנו אינו של בית הסתרים, ועל כן אינו לגמרי מפורש שהיה מקל גם בנדון דידן. אבל מסתבר הדבר שהסיבה שהקל בבית הסתרים היא כבחלקת יואב הנ"ל, דהיינו מפני שמדובר בשאלה בדרבנן בלבד. והרי בנדון דידן גם דנים רק בשאלת חציצה בדרבנן, ומשאירים את השיעור הסינתטי לתקופה של כמה חודשים, כך שלפי עדותו של הגרש"ז א, "נהגו מורי הוראה" להקל במקרה כזה.

בתשובות הר צבי (יו"ד סימן קסט) נשאל על אודות "אשה אחת, שהרופאים הניחו רטייה על פצע שבגופה והרטייה לא ניתנה להחלפה, שהיא מצטערת בנטילתה אלא מדביקין אותה על הפצע והיא מודבקת כמה חדשים עד שנופלת מאליה". וכתב ש"בסדרי טהרה בסימן זה (קצח אות כד) מציין לעיני באו"ח סימן קסא לענין נטילת ידיים, שכתבו האחרונים דמייירי דוקא במקפדת עליה... ולפי"ז שכל הטעם דרטייה שעל המכה חוצצת, הוא משום דסתם רטייה מקפדת עליה, נראה שבנ"ד, כיון דבתחילת הנחת הרטייה פורש שהיא לזמן ארוך והרופא צוה במפורש שלא להסירה, בכגון זה לא מסתבר לומר דמסתמא קפיד עליה, דהא אין זה סתמא אלא מפורש להיפך, שלא להסירה. ועוד דבסדרי טהרה (דף נד) מסיק לסמוך על הפוסקים דסברי דאם מצטערת בנטילתה מיקרי מיעוטו שאינו מקפיד עליה, ולפי"ז יש להתירה לטבול עם הרטייה. הן אמנם דבכתב סופר (יו"ד סימן צא) אחרי שמביא בשם פמ"א ליישב הא דאגד ורטייה חוצצת, מפני שמסירין לפעמים לתקן ולראות אם נתרפאה, מכל מקום מביא בשם תשובה מאהבה (חלק ג בגליון לסימן קצח) בדין רטייה שהמציאו הרופאים שתהא מונחת כמה חדשים רצופים ואח"כ תפול מאליה, שמחמיר גם בזה, דלעולם חוצצת. אבל בתשו' דברי חיים מצאנו (חלק ב סימן סה) מיקל בנידון שזכה, ולזה הסכים במהרש"ם (חלק א סימן ז').

נימוקו הראשון הוא: "כיון דבתחילת הנחת הרטייה פורש שהיא לזמן ארוך והרופא צוה במפורש שלא להסירה, בכגון זה לא מסתבר לומר דמסתמא קפיד עליה, דהא אין זה סתמא אלא מפורש להיפך, שלא להסירה". לכאורה נימוק זה שייך לנדון דידן, שהרי גם אצלנו ההדבקה היא "לזמן ארוך" של "כמה חודשים" (כלשון השאלה), ובמשך כל תקופה זו "אין זה סתמא אלא מפורש להיפך, שלא להסירה". אמנם יש לשאול אם הסכים להתיר רק בצירוף נימוקו השני, "ועוד דבסדרי טהרה מסיק לסמוך על הפוסקים דסברי דאם מצטערת בנטילתה מיקרי מיעוטו שאינו מקפיד עליה". ייתכן שנימוק זה אינו שייך לנדון דידן, שבו אין צער בהסרת השערות הסינתטיות, רק טרחה ללכת למומחה לכך, או לחתוך את השערות הטבעיות שאליהן השיער הסינתטי מודבק.

וראו עוד בשו"ת יביע אומר (חלק ג יו"ד סימן יב).
ועל כן אולי יש להחשיב את המצב ככזה שרוצה להשאיר את ה"חציצה" למשך שנים, ותהיה סיבה חזקה יותר להגדיר את המצב כ"אינה מקפדת". וראו את דברי השו"ת הר צבי הנ"ל: "וכתב [המהרש"ם] דגם מסברא אין לחלק לענין חציצה בין מחליפין לשאין מחליפין, דמה שדעתה להחליף, מטעם זה גופא משוי לה שאינה מקפדת כאן על חציצה, ורואין אותה כאילו אינה מקפדת".

הרשב"א כתב (תורת הבית הקצר בית ז שער ז): "צבעים שעל ידי הנשים או שעל השער לנוי, יראה לי שאין חוצצין, לפי שאין מקפדות בהן לעולם; ואדרבה חוזרות בהן ומחדשות אותם תמיד לנוי. אף על פי שצבע זה פושט בכל השער, ורובו אף על פי שאינו מקפיד עליו חוצץ, כאן מקפדת ורוצה להיותו והרי זו כאלו הוא מגופו של שער, וכבגד צבוע שאין הצבע דכבר הנוסף וחוצץ אלא כעיקרו של בגד ואינו חוצץ, שהרי מצינו טבילה לפרוכת אף על פי שיש בה תכלת וארגמן ותולעת שני. ועוד יראה לי שאין ממשו של צבע בשער ועל הידים אלא מראות של צבע ולפיכך אינו חוצץ. ואינו דומה לכתב שחוצץ, שממש הן בכתב...".

ברשב"א יש שני נימוקים להתיר טבילה כאשר הצבע נמצא על האישה: א. האישה אינה רוצה להסירו אלא אדרבה רוצה שיהיה עליה; ב. הצבע אינו בולט ואי אפשר להרגיש בו ממשות (אלא הוא רק "חזותא בעלמא").

מעין כן כתב הרא"ש בהלכות מקוואות (סימן כז): "ונשים הצובעות עצמן נראה שאינו חוצץ, כי הוא נוי להן ואין מקפדות אלא עשאוהו במתכוין. ועוד שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא". רואים שגם ברא"ש מופיעים שני הנימוקים שברשב"א מדוע הצבע אינו חוצץ, וכן הוא ברבנו ירוחם (נתיב כו חלק ה). שלושת הראשונים האלה מובאים בבית יוסף (יו"ד קצח, יז).

נחלקו הפוסקים אם כל אחד מטעמים אלה לבד מספיק כדי להתיר או שמא דרושים לשני הטעמים גם יחד. המחבר סותם בשלחן ערוך (יו"ד קצח, יז) ש"צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן, אינו חוצץ", אבל אינו מנמק מדוע. הב"ח (שם אות טז) הקשה על דין זה מהדין של כחול מחוץ לעין שכן חוצץ (ראו בטור ושלחן ערוך שם, ח), ותירץ: "דשאני התם דאיכא ממשות הכחול, אבל גבי צבע אין שם ממשות אלא מראיתו של צבע בלבד וכמ"ש הרא"ש והרשב"א". נראה לפי זה שלדעת הב"ח ההסבר השני הוא עיקר, דהיינו שצבע אינו חוצץ דווקא מפני שאחרי שהאישה שמה אותו על גופה, אין לו ממשות. אבל מה שעשוי לנוי – כן חוצץ אם יש בו ממשות.

גם בפרישה (שם אות יח) כתב: "אין להקשות מאי שנא מכחול שחוץ לעין שכתב לעיל דחוצץ אף על גב שגם כן מתכשיטי הנשים היו ללכחול סביב העין... ד"ל משום דכחול יש בו ממש לחוצץ, משא"כ צבע שאינו אלא חזותא בעלמא...". לפי זה נראה שדבריו הם כב"ח, ש"נוי" לבד אינו מספיק, אלא צריכים גם שלא תהיה לו ממשות. אלא שהפרישה הוסיף: "גם י"ל דלא כתב רבינו דכחול חוצץ אלא בכחול שבפניה שנעשה לכחול בו העין, לא ליפות בו הפנים וק"ל". בהסברו זה השני ייתכן שהבין שמטרת הנוי תספיק גם בדבר שיש בו ממשות.

בתשובות הרמב"ם (מהדורת פריימן סימן קלט; מהדורת בלאו סימן שלט) משמע שסובר גם הוא ש"נוי" לבד אינו מספיק להתיר בחציצה שיש בה ממשות. שהרי הוא נשאל על אודות "האשה שצבעה ידיה בצבעים שהנשים עושות ובא לה נדות ונטהרה וידיה צבועות, היחשב זה חציצה למונעה הטבילה או לא", והשיב: "והצבעים המשנים גוון העור לבד, ואין לו גוף גבוה מהעור, אינו חוצץ". מזה משמע שאם יש לצבע ממשות, הוא יחוצץ, למרות שהאישה שמה אותו לנוי [וראו שם בהערת המהדיר הערה ו: "...בחיודשי הרמב"ם וז"ל: הנשים הצובעות ידיהם במין צבע הנקרא בערבי חני"ה אינו חוצץ בטבילה; אמנם המין הנקרא בערבי כצא"ב, להיות שיש לו גשם ועביו נשאר על העור, לכן הוא חוצץ ע"כ"]. אמנם, כפי שהעיר בספר לבושי עז (הלכות נדה חציצה וטבילה קצח, יז אות ב ד"ה ואף הרמב"ם): "לכאורה קשה, דהא הוי מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ אף אם יש בו גשם ע"ב".

בתשובות פני אריה (לרב אריה לייב מברעסלא) חלק על זה וכתב (סימן ו החל מד"ה הארכת): "ראיתי להב"ח ז"ל שבמחכ"ת שגה מאוד בהבנת... נראה מדבריו דכחול שחוץ לעין נמי אינו מקפיד ואפ"ה כיון דאיכא ממשות חוצץ, אלא דהכא גבי צבע, כיון דבלא"ה אינה אלא מראה ולא ממש ויש בה ג"כ שאינה מקפדת, להכי אינו חוצץ. וזה תמוה, דדבר ברור הוא דבמיעוט שאינו מקפיד, אפ"ה יש שם ממשות נמי אינו חוצץ... ומה שהקשה מכחול שחוץ לעין שחוץ, מעיקרא לק"מ, דהכא אינה מקפדת, אבל התם, לדעת האומרים דחוצץ, אולי להו נמי דכל שהכחול שחוץ לעין, מקפיד עליו... אמנם האמת נעשה דרכו דביאור דברי הרשב"א ז"ל כך הוא... דעד כאן לא נזכר רבנן על רובו שאינו מקפיד שיחוצץ, אלא היכא שאינו אלא אינו מקפיד, כלומר שאינו מצטער עליו להסירו, אבל גם אינו מחזיר עליו שיהי על גופו... אבל הכא גבי צבע הנשים לנוי, דלא לבד שאין מקפדות, אלא אדרבא היא רוצה בקיומו ומחזרת אחריו, שחוזרת ומחדשת הצבע תמיד ומבטלתה לגבי הגוף, ככה"ג הרי הוא כאלו הוא מגופו ועיקרו של שיער. ואף על פי שהוא בכל השיער, אינו חוצץ אפילו מדרבנן, כמו בכל בגד צבוע שהצבע הוא כעיקרו של בגד... דכלל גדול הוא כל מה שהאדם רוצה בו ונותנו על גוף אחר לנוי הרי הוא כאותו גוף עצמו...". הפני אריה הבין בדעת הרשב"א שכל דבר אשר דווקא רוצים שישאר על הגוף, הרי הוא בטל לגוף ואינו חוצץ, אפילו כשיש לו ממשות, כל עוד שאפשר לומר שהוא "כאילו הוא מגופו" (וראו שם בהמשך בדיון לגבי טבעת שחוצצת). ואמנם יש לדון איך בדיוק להגדיר מה ייחשב "כאלו הוא מגופו ועיקרו של שיער". נראה לעניות דעתנו שיש להגדיר ככה את השיער הסינתטי, ולהבין שהפני אריה היה מתיר על סמך זה בנידון דידן, אם כי אין זה ברור לגמרי, הואיל ומדובר בתוספת גדולה ומשמעותית לשיער הטבעי.

גם החכמת אדם סבר שהנימוק של "לנוי" מספיק כדי להתיר לבדו. שהרי בבית אדם (סימן יב), לאחר שהביא את דברי הרשב"א והרא"ש הנ"ל, כתב: "והנה בודאי מדבריהם מוכח דמה שכתב טעם שני שאין ממשו של צבע אלא מראיתו, הוא רק לסניף, דהאמת כך הוא; אבל

באמת אף על גב שיהיה צבע שיש בו ממש, אם עשוי לנוי אינו חוצץ, דמאי שנא לנוי או מי שמלאכתו בכך שכתב להדיא ראייה מדם שבבגד טבח ורוב... ודלא כדרישה ופרישה... ולי נראה דמרשב"א מוכח כט"ז וגם מוכח להדיא דלנוי אפילו יש בו ממש אינו חוצץ כמו קצב ורוב...".

גם המאירי התיר מה שעשוי לנוי גם אם יש בו ממשות. שכן כתב (מקוואות ט, ו): "וכבר ביארנו באחרון של נדה... שהאצבעים אין הצבע שבהם חציצה אפילו היו בו קצת ממשות".

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תניינא חלק ג סוף סימן קח) כתב על אודות "אשה אחת שענינה אחת נמוק וזב והרופא אמר לה שיעשה לה עין אחת שתראה כמו בעלת עין... והנה אם כל שמכניס עין לא תוכל להסירו ממש, בודאי בטל לגבי עין ואינו חוצץ. אמנם לפי ששמעתי שתוכל להסירו ולהחזירו בקל, בודאי נכון שתסור ותחזור אחר הטבילה וצ"ע. והנה... נשאלתי פה לבוב באשה אחת שעשתה לה עין אחת מזכוכית שבעינה אחת היתה סומא ועשתה בוין כמין זכוכית שנכנסה בעין והלכה לטבול וטבלה ושכחה להסיר העין של זכוכית, ועכשיו שאלה אם מותרת לבעלה בטבילה זו. והנה... לענין חציצה נראה לפענ"ד דכאן לא שייך זאת, דחציצה לא שייך רק כשמקפדת להסיר מפני שרע לה וגנאי בדבר, אבל כאן שעושה לנוי ובאמת כל ענין הזכוכית שתראה כבעלת עין, וא"כ אדרבא אינה מקפדת ע"ז ושפיר דמי...".

היתר זה נאמר לגבי עין זכוכית, שהיא דבר שיש בו ממשות. וכן התיר בשו"ת הר צבי (יו"ד סימן קסא) לגבי "עין של זכוכית או פלאסטיק שהיא נושאת תחת עין ממש והיא מתביישת להוציא קודם הטבילה שלא לפרסם שהיא בעלת מום... שזה מיעוטא שאינו מקפיד ולא הוי חציצה, ואדרבה היא מקפדת שלא להוציא וכל שהוא לנוי אינו חוצץ". וציין בסוף התשובה את דברי השואל ומשיב הנ"ל [והזכיר שכן התיר אף הכוכב מיעקב (סימן קלא) בשאלה מעין זו, אלא שההר צבי התקשה בנימוקיו שם].

גם בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ג סימן סב) טען ש"מהא שהקשה הרא"ש בסימן כ"ו על טבעת דחוקה אמאי חוצצת, ותיירץ בשם הראב"ד לפי שמקפדת להסירו בשעת לישנה, הרי חזינן שסובר הרא"ש דעל טעם הראשון לחודיה יש לסמוך לדינא", היינו שמספיק הטעם של נוי כדי להתיר טבילה, גם כשלא שייך הטעם של חזותא בעלמא. ויש לציין שהוכחה זו טובה גם לגבי דברי הרשב"א, שהרי גם הוא כתב (תורת הבית הקצר בית ז שער ז): "השירים והנזמים והטבעות וכיוצא בהן מן התכשיטים, בזמן שהן דחוקין חוצצין, רפויין אין חוצצין שהמים באים בהן. אף על פי שתכשיטין אלו אין האשה מקפדת בהן, אדרבה נוי הוא ורוצה היא האשה בתכשיטה, פעמים יש שמקפדת ומסירה אותה בשעת לישנה וכיוצא בו".

גם בשו"ת יביע אומר (חלק ב יו"ד סימן יג אותיות א-ב) טען שההבנה הנכונה ברשב"א וברא"ש היא שהנימוק של נוי לבד מספיק להתיר, גם בלי הטעם של חזותא בעלמא, ושכן "מוכרח מסתמות דבריו [של המחבר בשלחן ערוך] שאף אם יהיה ממש בצבע אינו חוצץ, הואיל ולנוי הוא".

ואמנם קשה להקל על פי סברא זו לבד, הואיל ונחלקו בזה גדולי האחרונים, אבל בוודאי שיש מזה סניף גדול במיוחד להקל בנדון דידן. 9

כפי שכתב הרמ"א (יו"ד קצח, א): "ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצין". [אמנם בהגהות שער דורא (סימן יב ד"ה חוטיין), שהוא מקור דברי הרמ"א (ראו דרכי משה אות ב), דיבר לגבי דברים שמעיקר הדין אינם חוצצין מפני שאינם מהודקים (וגם משמע כן בדרכי משה הארוך שם אות ב, שציין לשערי דורא בהקשרן זה). אבל הט"ז (שם ס"ק ד) הבין שדברי הרמ"א מוסבים (לפחות גם) על מיעוט שאינו מקפיד, וכן קצת משמע מזה שדברי הרמ"א הם בסעיף א, ששם דיבר המחבר על מיעוט שאינו מקפיד (כאשר המחבר התייחס לדברים רפויים רק בסעיף ב). וראו דיונו של הטהרת הבית חלק ג עמ' ה-ז בנידון זה].

10 והנימוקים להקל הם רק למקרה שבו הדבר נחוצ וקשה להסירו לפני הטבילה.

11 שהרי יש כאן כמה סניפים להקל, כמוסבר למעלה.

ובשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן לג) ושו"ת יביע אומר (חלק ב יו"ד סימן יג) דנו בנשים שמגיעות לטבילה מבלי לקצוץ את ציפורניהן, ומסקנתם שאף שלכתחילה אין לעשות כן, אין למחות בידן. וראו עוד בספר פועה (כרך א עמ' 216 הערה 32), שם כתבו: "הרב דב ליאור והרב יעקב אריאל הורו בעל פה לרבני מכון פוע"ה, ששזירת שיער בחרוזים (דהיינו, חיבור שער מלאכותי לשיער הקיים באופן שנראה כהמשך אחד), אינו חוצץ אם מיועד להישאר זמן ממושך. אמנם, לדעתם, לכתחילה אין לעשות כן".

במקרה שלנו, הואיל והאשה מתביישת אפשר להקל, שהרי "גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה" (ברכות יט ע"ב ועוד), דהיינו איסורי דרבנן ממש, כמבואר בגמרא שם (וראו רמ"א יו"ד שעב, א); וכל שכן בנידון דידן, שבו יש מקום להקל מעיקר הדין.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעניין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעניין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעניין גב' לוריי הופמן ז"ל	לעניין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעניין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
--	---	----------------------------------	--	--

לעניין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה